

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE

Dins Espanya: una pesseta.
Fora d'Espanya: dues pessetes.

Redacció i Administració

General Barceló, —1.—2.º

PALMA DE MALLORCA

LA AURORA

Surt cada dissapte per donar ventim i altres erbes a n-es qui s'ho guany

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

A Manacor: Ca-Mestre Antoni Fiol Ferrer, 5.—Ca-lamo Andreu Alcover, Plassa del Palau, 2.

A Palma: Llibreria d'En Guasp, Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria Ernest Frau, Brossa.—Llibreria d'Alomar y Fontdevila Brossa.

Dietari d'una eixida a França i altres nacions.

(Continuació)

Dia 24 de matx

Una conversada

Avuy demati per altres feynes que tenia no som anat a veure monuments, i a la una he comparegut a ca'l Rev. Fanning, Rector de l'església de Nostra Senyora de les Victories i Canonge de la Seu de Westminster, aont he trobats dos canonges més, un Pare de St. Vicens de Paul, Rector des Seminari d'aquí i llavó es tres capellans que ab el Rev. Fanning serveixen aquella església. Es qu'avuy es sa festa d'aquella *Mare de Deu*, i mos ha volguts el Sr. Rector-canonge a dinar, an es *luncheon*, que diuen aquí a sa manjada des mitx-dia.

Tots se son demostrats molt amables ab mi, i plens de delit, conversant p'es colzos. Com ets altres inglesos ab qui he parlat, se demostren molt *optimistes*, molt esperansats de lo quart creixent que va es catolicisme a Inglaterra, i molt patriotes. Les he dit que diumenge passat a l'església des *Servites* havia notat que després de l'ofici havien cantada una antifona i dita una oració p'el rey Jordi d'Inglaterra, *regem nostrum Georgium*. I m'han dit que fan lo meiteix a totes ses altres esglésies; i llavó m'han demanat si jo hu trobava mal fet, i els he dit que hu trobava benissim. I fots han dit qu'estaven molt contents des seu Rey per lo favorable qu'es an es catòlics, gracies a Deu.

Es una gent qui frissa més...

Després de dinar i d'haver feta la prefa una bona estona, duguent casi sempre la balla un d'aquells companys, qu'es irlandés i molt patriota de Irlanda i mol potxós, i un cop parlava ab inglés, i un cop ab italià, i un cop en francès i un cop ab italià, i que mos ha fet riure pe' ses butxaques ab ses seues sortides i ocurrencies — me som despedit d'aquella bona gent, donant a tots i especialment an el Rev. Fanning grans mercès per lo bé que m'havien tractat; i ja li he hagut estret ab so tranvia cap a veure sa *Galeria de Retrats*. I m'ha succeït que, com he deixat aqueix tranvia, que ja vos vax dir s'altre dia que se'n va per dins unes grans canonades devers cont pams endins de sa terra, — e-i havia tantes de galeries per un vent i altre, que no poria trobar sa que m'havia de dur demunt sa terra, perque casi totes duyen a altres tranvies de sa meteixa linea soterrania. Vertaderament es una cosa d'esglay que an aquella fondaria e-hi hagen oberts tants de forats i establiment un moviment tan gros de trens i tranvies que heu de tenir en conte que sempre van plens. — A la fi he trobada una escala de caragol molt ample, que deya *Way out*, que significa: *cap a defora*. Prenc aquella escala, i munta qui munta escalons i escalons, fins que a la fi som sortit demunt sa terra en nom de Deu. — I tal volta qualcú me dirà: — ¿I que no hi havia altra gent que navegava per allà endins an-e qui demanar claricies? Prou que n'hi havia! Massa! Pero no he pogut guipar cap *empleat* des tranvia, que son es qui vos diuen molt amables tot lo que los demanau des seu ram. A s'altra gent no es prudent anarlos a entretenir ab preguntes d'aquestes perque tothom va atragat i ple de frissor, casi corrents. Jo

per Mallorca, Deu no m'ho tenga en retret ni vanagloria, no som des que vax més a poc a poc. Idó aquí casi totom me deixa derrerera. Com se suposa jo les deix esbravar i que prenguen tota sa ventatge que vulguen.

Galeria de Retrats.—Sabeu qué costà?

A la fi arrip a sa gran *Plassa de Trafalgar*, devora la cual e-hi ha sa *Galeria de Retrats* d'homos célebres d'Inglaterra: reys, reynes, prínceps, prínceses, generals famosos pe' ses batalles guanyades, sabis i artistes en tots es rams de sa ciencia i de s'art, escriptors, homos d'Estat i benemérits de la Patria per una cosa o altra. N'hi ha més de 1200 de retrats d'aqueys, més o manco ben pintats, qualcún de Van-Dyck i d'altres bon pintors. Un des primers retrats que hi he vists, es estat es des Cardenal Newman i es des Cardenal Manning. També hi he vist es des nostro gran Felip II, p'es temps que va esser casat ab la Reyna Maria, que desgraciadament se morí molt prest ab lo qual s'esvairen totes ses esperances d'una restauració catòlica a Inglaterra. Naturalment, m'han cridada s'atenció es retrats des tristement famós rey Enric VIII, causa des *cisme anglicà*, i sa seua fia també tristament famosa p'es catòlics, la reyna Elisabet, o *Beth* que diuen aquí. La reyna *Beth* com a dona de talent s'ha de confessar que feya molta de talla. No perque va esser tan contrària d'Espanya i des catòlics, hem de dir que era una biduina o una blaya d'aquelles que's mamen es dit. Com a reyna feya una gran talla i l'Inglaterra baix d'ella se va fer molt envant. Llástima que hi hagi dins es seu reynat aqueixa taca tan grossa de sa persecució feresta contra's catòlics.

Aquesta *Galeria de Retrats* no cregueu qu'estiga dins cap barraca: está dins un casal que costà 96.000 lliures esterlines (dos milions i quatrecentes mil pessetes).

La Seu de St. Jordi

Surt d'aquí, i m'afic dins un altre tranvia d'aqueys de per devall terra i que va per devall es riu Tàmesis, molt més ample que'l Sena, i m'ha deixat an es districte de *Newington*, a sa plassa *Elephant and Castle*, tota plena de tranvies i omnibus, automòvils i carros que van i venen de tots vents, i qu'un s'hi veu apuradíssim per travessar d'una acera a s'altra. Per aixó hi ha un pas o galeria per devall, com aquell de que vos vax parlar ahir. Era anat allà per veure la Seu de St. Jordi, que m'ha costat un poc trobarla. A la fi l'he trobada. Es moderna, d'estil ogival inglés, de tres naus de volta apuntada correguda, de vuyt trasts, sense capelles, ab finestral a ses naus des costats, pero no a sa major, de vidres de colors. Demunt es portal major, en floe de claraboya, e-hi ha un gran finestral ab vidres de color preciosos; i an es fondo de s'abside, qu'es una paret plana, n'hi ha un altra de finestral de casi tota s'ampolaria de sa paret, ab uns vidres de colors des millors qu'he vists a Londres i a ses altres bandes. A cada costat de s'abside hi ha una capella, magníficament decorada, i no'm parlem de l'altar major, retaulé i tot lo demés des presbiteri o santuari: tot está magníficament, suntuosament posat i endiumenjat. Tota l'església es policromada; no es gayre gran, pero tot ella respira devoció i magestat.

Mir es rellotge, i ja eren les sis tocaades, i ab so tranvia de per devall terra me'n som anat a ses cases, abans de pus remor. I fins demà demati, si Deu ho vol i Maria.

Dia 25 de matx

Una església que té s'escut d'Espanya

Avuy de bon matx, després de dir misa i berenar, m'he posades ses comes an es coll i cap a veure sa notable *Col·lecció Wallace*, qu'es ben enforet. A sa estació *Victoria*, putx a un omnibus, es a dir, an es galliner, per porer estendre la vista i veure ets edificis i carrers qu'anávem passant. Hem pres pe'sa plassa de *Grosvenor*, ran ran de magnífics jardins des palau de *Buckingham*, per devant es gran *Hospital de St. Jordi*, per un cornaló de *Green Park (Park vert)*, i llavó vora vora *Hyde Park* fins a s'altra cornaló d'aquest, *Cumberland Gate*; prenim llavó es *carrer d'Oxford*, tan llargarut com es; pero aviat entram dins *Baker street (Carrer des forner)*. Tots aqueys punts son magnífics de cases i jardins i trazit; hem passades una partida d'esglésies, casi totes protestants, supós. An es carrer de St. Jordi devall de s'omnibus, prenc cap a llevant, i trop l'església catòlica de *St. Jaume (St. James church)*. E-hi entr, i m'ha feta una impressió agradabilíssima: es ogival de cinc naus de set trasts sense capelles, ab tribunes demunt ses naus mitgeres i finestral ab vidres de colors a ses foranes; i es finestral de sa nau central son de vidres grisencs. Es presbiteri fa tres trasts i s'abside ab dos ordes de finestral ab vidres de colors prou bons. Es baixos de s'abside fan unes arcades enfondides ab so pany de paret que inclouen pintat demunt camp d'or, representant diferents sants, i abaix l'altar major, sense retaulé, magnífic, ab un baldaquí vuytat i daurat que penja de sa volta. Tot es recinte des presbiteri es polimat, com també ses capelles de cada costat, an es cap de ses naus foranes. Ses voltes son ogivals, de creueria. Encara no n'hi havia vista cap a Londres. A cada rebranca des presbiteri e-hi ha s'escut d'Espanya. No hi importa dir si me'n som alegrat molt de veurelehi. ¿Pertany a l'Espanya aqueixa església? No hu he pogut aclarir. Devant ella e-hi ha *Spanish Place (Plassa espanyola)*.

Col·lecció Wallace

Me trobava ja devora's magnífic edifici aont se guarda sa notabilíssima *Col·lecció Wallace* d'objectes d'art i pintures, estimada, com qui no diu res a quatre milions de lliures esterlines (cent milions de pessetes). Idó? ¿que bufau? Era de Mr. Ricart Wallace, mort l'any 1890, i sa seua viuda la deixà a s'Estat, que s'hi gastà encara 80.000 lliures esterlines per comprar i enllestir es casal aont está tal aplec de tresors artístics. N'hi ha vint i tres de sales. Sa *Galeria de Pintures* de 750 quadros, es lo més notable: allà hi ha set o vuyt quadros de s'imcomparable Murillo, quatre o cinc d'En Velázquez, alguns del Ticiano, Andrea del Santo, Rubens, Rembrandt, Van Dyck, Alonso Cano, i altres. M'ha sorpres molt trobarhi tantes obres de Murillo. Llavó hi ha un aplec d'objectes d'art francès des sigles XVIII i XIX casi tan notable com sa des Museu del Louvre. Llavó hi ha un aplec de miniatures i de mobles francesos, i llavó un aplec d'armes i armadures mitx-evais i des sigles XVI i XVII. lo més notable d'Inglaterra, segons diuen, no pe'sa cantitat, que no es gayre, sino pe'sa calitat, pe'sa finura. També hi ha un bon aplec de porcellanes de Sèvres, majòliques d'Italia, esmelts, ivoris (marfil) i capsetes de rapé que valen uys per mirar.

Sols a un parey de sales e-hi ha figures massa a la fresca; en canvi aquells grans pintors com Murillo, Rembrandt,

Velázquez i Van Dyck presenten ses seves obres immortals sense cap indecencia. ¡Quina acusació més terrible contra es pintors i escultors que diuen que, per lluirse, per fer art de ver, han de fer figures desnues! ¿No pogueren fer art, sense tals nueses, En Murillo, En Ribera, En Velázquez, En Juan de Juanes.? ¡Ah adoradors de sa bestia-humana! Aqueys grans pintors espanyols vos desmenten. I ¿que'n direm d'aquell diví Fra Angelico? ¿Qui s'es fet més amunt qu'ells? I s'hi ningú si es fet, no es estat pintant figures desnues! ¡Sapigauho!

Ab aixó s'es feta hora d'anar a dinar, i me'n hi som anat més que depressa, ab so dijuni fort que tenim avuy.

Una estona a Ca-ses Monges Reparadores

Din, i ja li he copat cap a sa *Casa-Convenció* que tenen aquí ses *Monges Reparadores*. Duya una carta de Mallorca per una d'elles, *Sor Maria de la Bondat Divina*, qu'estigué un parey d'anys a Mallorca, no fa gayre. Aquesta *Casa* está a *Chiswick Lane*, districte de *Turham Green*. E-hi som anat ab tranvia, i hi ha hagudes cinc estacions, sempre per dins Londres. E-hu he arribat a trobar. Es sortida *Sor Maria de la Bondat Divina*, i hem conversat una bona estona de diferents persones, conegudes seues, de Mallorca, i m'ha contat qu'está encantada des bon caràcter i de sa dolsura de tracte que tenen ets inglesos, fins sa gent més humil, com obrers, i menestrals.

S'es avenguda ab sa meua impressió sobre sa gent de Londres, que en general tenen un gran fondo de bondat, deixant a part lo de s'elles ha cabuda sa desgracia d'esser nats protestants. M'ha dit *Sor Maria de la Bondat Divina* que acudeixen an es seu Convenció moltes d'altres de fàbrica: cosidores, criades, moltes d'elles protestants, que tenen un candor angelical, que's porten bé de tot, i moltes d'elles se converteixen. Per aixó es que ses *Reparadores* d'aquí les admeten, anque siguen protestants, per ferles-se seues, es a dir, de l'Església. M'ha contat qu'una de ses monges d'aquí, qu'es estada *Provinciala*, era protestant, i un P. Jesuita la convertí, i llavó se va fer monja, pero que tota sa seua familia encara son protestants.

Ja s'era fet un poc tart, i me som despedit de *Sor Maria de la Bondat Divina*, que m'ha parlat ab entusiasme de D.ª Maria Antonia Salvá, sa nostra gran poetisa, sa millor sens dupte de tot es Renaixement català.

Coses molt curioses

Putx a un omnibus, i ¡hala de d'allà passant carrers i més carrers i més carrers i esglésies i més esglésies, no sé si catòliques o protestants. May hem des-triat fora-vila; grans jardins i redols d'arbres dins grans plasses, si. Ni an el Tàmesis, que fa *esses* p'es mitx de Londres, som arribats. A *Sloane Square* devall de s'omnibus, i prenc es tranvia de per devall terra, que m'ha deixat just devora allà ont estic. I he volgut pegar un aguayt, ja que'm venia de passada dins un gran tancat, *Shakespeare's England Exhibition*, que'l P. Strassmaier me recomenà que m'hi aturàs a veure'l. Es un gran tancat aont e-hi ha imitacions de cases antigues ingleses, i son botigues per vendre mil coses, sobre tot de menjar, i cafés i *restaurants*, i grans sales per ferhi concerts i donarhi espectacles i ferhi farses i imitacions de paisatges ab grans muntanyes, plenes de neu, que vistes des seu punt fan s'ilusió de que son de bon de veres. Fins i tot e-hi ha un port ab barques, i un vapor ben gros. Allà hi ha

jocs i entreteniments es més pintorescs, estranys i estrambòtics. Basta dir que hi ha un tancat de *igorrotos*, així es, uns seuvatges d'Oceania, que hi tenen ses seues barraques i demés carro-portal, i allà fan bots i xecalines i jutipiris, i tiren fletxes i s'enfilen p'ets abres que tenen dins es clos. Ab una paraula, allà hi ha per passar el temps i entretenirse tots es desenfeynats i es qui no saben aont fer-mar s'ase. Com jo, gracies a Deu, no som d'aquests, aviat n'he estat associat de tot allò, i, sensa acabar de veurehu, he buydat, i no cregueu; e-hi havia una gentada espantosa, mils de persones; i s'entrada costa un *shelling* (5 reyalets); i llavó per casi tots es jocs i passatempes especials també han de pagar mitx *shelling* o un *shelling*. Deu fer por sa doble-rada qu'entra an ets *empresaris*; s'hi deuen fer sa barba d'or. No hi tenc res que dir; pero promet no ferhi gayre nosa per molts d'anys que visca.

Dia 26 de matx

Com s'observa aquí es descans dominical.

Avuy he dita sa missa a les nou a sa meteixa esglesia de la *Mare de Deu de les Victorias*. E-hi ha comparegut molta de gernació i ben molts han combregat; basta dir que, com he haguda acabada sa missa han tocades les deu. ¡Que Deu Esperit Sant e-hu beneesca i devall demunt tots noltros i mos umpla de ses seues gracies! Amén.

Aquí s'observen es diumenges ab un rigor grossísim. Totes ses botigues están tancades tot lo dia, no transiten carrers de feyna de cap classe, ses administracions de correus tancades; es carters no reparteixen sa correspondencia; i si voleu comprar un segell per tirar una carta an es correu o certificar una carta, no poreu. Si Espanya se fés aixó, ¿qué no dirien es nostros anticlericals? Mos tractarien de seuvatges, d'atrassats, d'oscurantistes, d'inquisitorials; jurarien i perjuraríen que tal sistema d'observar es descans dominical seria indigne d'un poble europeu i que duria sa ruina d'Espanya. Idó bé, aquest sistema es es qui se observa a sa ciutat més gran del mon, a sa nació més poderosa. Observant es diumenges ab aquest rigor, Inglaterra s'es feta lo qu'es i s'hi conserva, i, en lloc de mancar, encara creix de cada dia. ¿E-hu sentiut, anticlericals caps-verjos, bajans, biduins, pots-cervells?

Esglesies protestants

Després de dinar, me'n som anat a veure *Bethnal-Green-Museum*, a sa banda oposada de Londres, no a s'altre cap, perque allà dessá encara n'hi ha molta de Ciutat. Per arribarhi he hagudes de passar ab so tranvia de per devall terra *treize estacions*. Surt demunt terra i vaix a peu prop de mitja hora; torn prendre un tranvia, que l'he deixat a sa segona estació qu'ha feta; torn anar a peu deyers deu minuts; i a la fi arrip an aquell *Museu* ditxós. Es trossos que som anat a peu he trobades una partida d'esglesies. Som entrat dins dues per veure qu'eren, i son estades protestants, i hi havia funció. Un *Ministre* ab una lloba i un ruquet molt fonat, que li pegava per devall es genoys, dret devant s'altar, girat an es poble, feya *Doctrina* a un estol d'al-lots i al-lotes asseguts an es bancs. Ell no he entés que deya perque tenia sa veu fosca, i jo escoltava de devora es portal, perque no'm diguessen: *Passa fora!* S'altre explicava a s'al-lotea sa doctrina de Deu *Esperit Sant*. No m'hi som aturat gayre per no fer nosa.

Com ja arribava an aquell *Museu*, que frissava ferm d'esserhi ab tanta de trascalamena qu'he haguda de fer per anarhi, — com demunt es *Bädker* veyu que tal museu tenia un jardí devora, — vetx un edifici gran dins un jardí ab gent que'n sortia i que hi feya sa torniola; i he dit, — Aixó es es *Museu*. M'hi arramp, m'hi trop un esbart d'al-lotea i un senyor vestit de negre ab un parey de dones que tancaven ses portes. Llavó me mir millor s'edifici i es personal, i vetx qu'es una esglesia protestant aont acaben de fer s'explicació de sa seua *Doctrina*. ¡No hi ha

remey! avuy era perseguit d'esglesies protestants! Per paga n'hi ha tantes i tantes a Londres! — Me mir millor es *Bädker* vetx que's *Museu* es un poc més allá.

Museu popular interessantísim

Camin docentes passes, i hi arrip a la fi. Es un edifici de toes rotges, quadrat, molt gran. Som vengut principalment a veure'l perque he sabut que's va fundar l'any 1872 en benefici d'aqueys barris de gent pobre que está tan lluny des centre de Londres, aont e-hi ha ets altres museus; i estantne tan enfora aqueixa bona gent de per aquí, no'n porien gaudir gayre, i eren ben pocs es qui les arribaven a veure may. Aquest fet de s'Estat o es Municipi de Londres, no sé qui va esser, haver posat aquí aqueix museu, es una de tantes mostres de sa marera ilustrada i paternal ab que aquí se governa. No es ver que's poble just haja mester pa i companatge per durse a sa boca i feyna per besquetjarse aqueix pa i companatge. Es poble necessita que li alimentin, es qui comanden, s'esperit: s'esperit es d'una banda, sa principal, sa *relligió*, i de s'altra banda *s'instrucció*; i es evident qu'un museu ben fet es un element poderós d'*instrucció* i d'*il·lustració*. — Entr dins es magnific edifici, recorrec ses seues naus, planta baixa i galeries superiors, i hu trop tot sapientísimament disposat i ordenat per instruir i il·lustrar es poble: aquí colleccions i mostres d'aliments i productes animals, minerals i vegetals i tota classe d'obres artístiques útils per la vida. Aquí tota classe de robes fetes, an es costat de ses primeres materies de que's fan tals robes; per exemple, llana, cotó, sedes, cányom, pel, pells, posat tot de tal manera que's vegen totes ses robes. M'ha cridada s'atenció un rest de corda, que n'hi devia haver cent canes, ben gruixat, i fet tot de cabeyes de persona. Aquí tota classe de plantes i abres pintats ab mostres de totes ses fustes d'aqueys abres, i feynes fetes d'aquestes fustes: mobles, escultures, etc., i mostres de ses llevors de tals abres i des fruyts que fan, i des profit que se'n treu per menjar i pe's industria.

Aquí colleccions de ses diferents especies i families d'animals: animals de ploma, animals de pel, reptils, insectes, peixos, posats de tal manera que's vegen es seus nius, caus, llogueres i enfonys aont crien, i ses llyutes d'uns ab sos altres per alimentarse. Aquí mostren des diferents minerals: metalls, pedres de totes classes, pedres precioses, obrades i sensa obrar. Aquí colleccions de porcel·lanes i d'esmelts, d'obres de vidre i de crestay; aquí joyes d'or i plata, d'os, de laques, de cera, tapissos, retauls, figures i mobles antics i moderns, gravats i fotografies des grans monuments religio-sos i civils; mostres de s'art del Japó, de la Xina, de la India, de Persia, de casi tots ets altres pobles de la terra, una mica de cada un. Figures deshonestes no n'hi he vista casi cap: tot lo més, qualque estatua famosa de s'antiguedat.

Com a museu popular es notabilísim, i es poble hi acudeix a forfollos. L'any 1901 contaren es qui hi anaren a veure'l, i varen esser 489.052. ¿Ah idó? Jo lo que puc dir qu'avuy era ple ple, i casi tothom era gent de feyna: pares i mares que ab sa seua *barquera* se miraven aquelles coses, i llavó esbarts d'al-lotea qu'ells tots sols acudíen an es museu, i es germanet o sa germaneta gran menava es més petits; i allà mira qui mira tot allò. N'hi havia moltes de butzetes que no tendrien gayre més de tres anys. I no vos cregueu que mogueussen bordell; naturalment que feyen un poc de truy i corrien d'un cap a s'altre, pero era sempre per porerho veure tot i llavó des gust que passaven de veurehu. I ja's sap que sa gent *menuda*... i sa *gran*, en veure una cosa qu'agrada molt, no están boca closa.

Som sortit d'aquest museu beneint de cor s'idea que tengueren de ferlo. ¡O quina cosa més bona que seria per Mallorca tenir un museu així! ¡Bé que a Mallorca l'han mester més an es museu moltíssims que no's tenen per poble que no es poble meteix. Si no fos així, no suc-

ceirien ni haurien succeides certes coses llamentables i avergonyidores que mos deshonren... *Intelligenti pauca*. E-hu dic en llatí per vergonya ¿sabeu?

Idó aquest museu de *Bethnal Green* está lo més ben situat an aquest endref de Londres, aont se veu que casi tothom es gent de feyna: es carrers son amples, i ses aceres amplísimes; i les veys plenes de gent que conversen i sobre tot d'al-lotea que juga i mou avalot *bé i honestament*, vuy dir, que no s'apedreguen ni insulten es qui passen. No pareix sa meteixa ciutat des barris centrals de Londres. Ses cases son baixes, moltes estan separades unes de ses altres; ensá i enllá e-hi ha plasses grans plenes d'abres, que's diumenges son plenes de gent. I llavó tenen es grandíós *Victoria-Park*, de 217 acres de solar (una acre son 4.840 vares quadrades), i costá 130.000 lliures esterlines (tres milions docentes cinquanta mil pessetes), fet per que aquells barris de gent pobre poguessen anar a esplayar-s'hi. ¿No es ver qu'aixó se diu governar?

Impressió

Ja s'era fet tart, i som pujat a un *omnibus*, s'entén, an es galiner per porer escampar la vista, i ja som estats partits cap a *Victoria Station*, casi es centre de Londres; i allà passa qui passa carrers i carrers i més carrers, i venguen esglesies i més esglesies, i plasses plenes d'abres i més plasses plenes d'abres. Sa primeria, ses cases eren baixes baixes; pero tant com mos fepem endins de Londres, ses cases eren més altes, més monumentals. Aquesta revista que hi he pogut pegar avuy, m'ha confirmada s'impressió que vatx rebre es primers dies d'esser aquí, que se cases de Londres en general son més interessants baix des punt de vista de sa construcció i més monumentals que no ses de Paris. An es meu entendre, no li guanya Paris a Londres, ni d'un bon tros, a tenir aspecte de gran ciutat, ni an es carrers principals ni an es que no hu son. Jo trop que París ab aixó no guanya a Londres ni l'igual.

Després de tres quarts bons de passar carrers i més carrers, plasses i més plasses, esglesies i més esglesies, a la fi som arribats a *Victoria Station*, centre de ses meues operacions dins Londres; i d'allá ab so tranvia de per devall terra, ¡cap a s'hostal manca gent! I fins demá dematí, si Deu ho vol i Maria!

Dia 27 de matx

Es Palau de Crestay.

Avuy dematí he agafat es tren a *Victoria Station* cap a *Crystal-Palace*, i ¡venga a passar carrers i més carrers i més carrers! Un quart bo ha hagut mester es tren per deixar Londres. A la fi en som sortits. No havia vist fora-vila pus de dia 14. Dins cosa d'un quart som estats an es famós *Palau de Crestay*. E-hi som entrats de s'estació meteix. Vertaderament es una cosa colossal: es tot de barrots de ferro i vidres. El feren ab sos materials de s'*Exposició industrial* de Londres de 1851, i l'obriren an es públic l'any 1854: fá una nau central i quatre laterals ab dos creuers. Sa nau central té prop de 500 metres de llare, mitx kilometre. Es creuer central tira de llare prop de 120 metres, 3 metres d'ample i 54 d'alt (¡270 pams!). S'altre creuer tira de llare 95 metres, d'ample 23, i d'alt 37. I llavó a cada cap té unes torres, també de ferro i vidres per jocs d'aygo, de 88 metres d'alt (440 pams); i ademés d'aqueixes torres, té una partida de plasses i jardins per divertir la gent, com es aquest s'objecte de tot aquest edifici, que costá entre tot uns 37.000.000 de pessetes (un milió i mitx de lliures esterlines). An aquest Palau e-hi ha de tot: biblioteca, sales de lletgir, museus d'escultura i de pintura, colleccions d'animals embalsamats, reproduccions de grans monuments de totes ses civilisacions, llocs per tota classe de jocs que's fan devall teulada, botigues de vendre, restaurants,

un anfiteatre ab un orga i lloc per 4.000 *tocadors* i *cantadors* per donarhi concerts. I hi ha una reproducció d'aqueix anfiteatre ab ses 4.000 figures, de devers quatre dits d'alsada, des qui toquen ets instruments i des qui canten. Lo que hi ha també ensá i enllá una bona partida d'estatues de personas massa a la fresca, sensa un fil de roba a demunt. Es una taca grossa d'aquell conjunt.

Es Jardí Zoológic

He dinat ab quatre grapades a un restaurant d'aquells d'allá dins; i prenc tren cap a Londres; i no m'atur fins a *Regent's Park*, que es des més grans de Londres, i está a sa banda nord-oest, aont e-hi ha es *jardí zoológic* o collecció de tota classe d'animals vius (de pel, de ploma, insectes, reptils). De peixos, naturalment, e-hi ha poca cosa. No recort haverne vista cap may, ni a Alemanya, de collecció d'animals tan grossa i tan completa com aquesta. Un se cansa de veure animals. I es casi tan interessant com aquests s'aploc de gent que hi acudeix, sobre tot es dies de festa. No vuy dir que ses persones siguem *casi tan interessants* com ets animals, perque cada persona e-hu es més que tots ets animals plegats. No me refere-se idó a ses persones mirades com a *seus racionals*, sino en quant an es fet d'aplegarse an aquell jardí gent de tants de pelatges: rics i pobres, grans, petits i mitjancers, empiulats i humils i sobre tot al-lotea. N'hi havia a milenars de gent avuy, i lo meteix succeeix tots es diumenges i festes. I aixó que s'entrada costa mitx *shelling* (dos reals i mitx) i la mitat p'ets al-lots de 12 anys en avall. Es segur que ses *entrades* deuen pujar una barbaridat de diners. Deu sobrar per sostenir tants d'animals i ets homes que les cuiden. ¡Si hu son enginyosos aqueys inglesos!

Idó, tot era ple ple de gernació, a certes bandes me veyu ab feyna per porer passar. I allà passetjaven camells i elefants carregats d'al-lots i al-lotes, tretze o catorze o més demunt cada camell i elefant. Ensá i enllá es jardí fa grans quadrats de terra ben rebllida d'erbey, que convi-da asseure-s'hi. I n'hi havia d'inglesos i d'ingleses asseguts i ajeguts a centenars, rallant, rient, menjant, lletgint, pero sensa moure avalot ni empatxarse un de s'altre; ni es qui seyen o jeyen des qui passaven, ni es qui passaven des qui seyen o jeyen. Aqueixa nota de cultura m'ha agradat fora mida.

Cansat i mort de caminar i de veure animals, surt de *Zoological Garden*, i a forsa de forces arrip a trobar un *omnibus*, que m'ha deixat a *Victoria Station*. Així he tenguda una nova avinentesa de veure un altre enfilay de carrers des centre de Londres, i me som confirmat en sa convicció de que Paris no guanya a Londres a tenir aspecte de gran ciutat pe' sa magnificencia de carrers i plasses i edificis. Naturalment que aquí no hi ha un *Louvre* seguit d'un *Jardí de les Tulleries*, d'una *Plassa de la Concordia*, d'uns *Camps Eliseus* i d'un *Arc de l'Estrella*. Fora d'aixó, Londres en punt a esplendor de ciutat no queda gens derrera Paris, sino que fins i tot se'n du sa ventatge. Aixó es sa meua impressió.

I prou per avuy! Fins demá dematí, si Deu ho vol i Maria.

Dia 28 de matx

Museu Britànic

Avuy he consagrat tot es dia a *British Museum* (*Museu Britànic*). Bé se'n mereix un de dia aqueix *Museu*, per depressa qu'un vaja.

Per veurehu tot bé, se necessita més d'un mes. Está dins un edifici grandíós d'estil grec-romá, rodut tot d'unes barreres de ferro ben altes i com es bras de gruixades ses barres,

havent-hi ensà i enllà com sa cuixa, i no una cuixa magra. No es propiament un museu tot sol, sino vuyt grans museus: un de llibres impresos, mapes i plans; un altre de manuscrits; un altre de llibres i manuscrits orientals; un altre de gravats i dibuixos, un altre d'antiguedats assíries i egípcies; un altre d'antiguedats britàniques, mitx-evals i d'etnografia; un altre d'antiguedats gregues i romanes, i un altre de monedes i medalles. I sobre cada un d'aquells rams e-hi ha milenars i milenars d'objectes, tot ben ordenat i classivat, tot ab so seu billet devora que esplica cada objecte d'aquells. Un s'esglaya de lo qu'haurà costat aplegar es mils de mils d'objectes que hi ha allà dins. Jo naturalment no'm puc detenir a especificar-lesvos. Sols vos diré que en tots es rams e-hi ha de tot i molt, pero molt. En materia de còdics (manuscrits antics) e-hi ha lo que's diu *la mar*, entre altres, es celeberrim *Codex Alexandinus* de la Bíblia, un des tres més antics que's coneixen des sigle V. En materia de llibres estampats, n'hi ha des primers anys de s'invençió de s'imprenta: la Bíblia que estampá Gutenberg a Maguncia l'any 1455, es primer llibre que s'estampá. En materia d'autografats o escrits de sa mà d'homs célebres, n'hi ha també un sens fi: entre altres de N'Enric VIII, es gran mal-factor de l'Esglesia d'Inglaterra, de sa seua dona Na Catalina d'Aragó, fia des Reys Catòlics, de sa gran polissona de N'Ayna Boleyn, de s'altra gran malfactora de sa meteix Esglesia la reyna Beth, de Carles V, de N'Enric IV de França, de Lluís XIV, de Federic II, de Napoleón I, de casi tots ets homs célebres d'Inglaterra i de França, des dos grans malfactors de s'humanitat Voltaire i Rousseau, etc. etc. —E-hi ha tantes de coses notables qu'un s'arriba a cansar de veure'n. De llibres n'hi ha devers dos milions i mitx; i cada any n'hi entren devers 50.000.

Un incident curiós

Com he haguda vista tota sa part artistica i científica, tan completa i colossal en tots es rams de s'art, de sa ciencia, me quedava a veure sa famosa cambra de lletgir, *Reading-room*. Jo hi anava a entrar, pero un portallà que hi havia m'ha dit que no poria passar. He vist unes lletres a ses portes que deyen: *For the readers* (p'es lletgidors); i he dit an aquell portallà: —*I jo que no hu puc esser lletgidor, si entr i me donen un llibre?* Ell ha feta sa mitja, i m'ha dit que sensa un *ticket* (billet) de sa Secretaria no'm poria deixar passar. Li demanà aont es sa Secretaria, m'ho diu molt amable; m'hi afic, vetx dos senyors, m'hi acost, i els-e salut i demanà un *ticket* per entrar a *Reading-room*. Un d'ells me demana: —*I per que voleu aqueix ticket vos?* (Ets inglesos diuen vos a tothom, fins i tot an es moixos i an es cans; es pares diuen vos an es frys, i marits i mullers ells ab ells). Jo he pensat: Si ara li dic que vuy es *ticket* just per veure sa gran cambra de lletgir, me dirà que's *ticket* no pot servir per això; així es que li contesté: —*Demàn es ticket per lletgir el «Paradise Lost» de Milton.* Aquell senyor se veu qu'es romàs un poc confús i que no esperava tal contesta. Ha torsut es coll un poc i me diu: —*I d'ont sou vos?* —*Espanyol de Mallorca,* he dit jo, —*Feysme favor de sa vostra targeta,* me diu ell. La hi don, en mallorquí, com se suposa.

La ha mirada un poc, fins que jo, comprenent que hi trobava terrossos per desllatigarla, la hi he traduïda. L'homo a la fi e-hi ha allargat es coll a donarme es *ticket*; m'ha fet firmar a un llibre i posarhi sa meua direcció a Londres. La hi he posada i he firmat; m'ha demanat per quants de dies volia es *ticket*, li he dit que per un dia. Me donen es *ticket* i cap an

es portallà que m'ha deixat passar. Ja era dins sa gran sala de lletgir, qu'es redona de 43 metres de diàmetre, devers quatre pams més que sa cúpula de St. Pere de Roma, i 33 metres d'alt, o sia, 165 pams. E-hi ha cadires i taules per lletgir i escriure 540 persones. Avuy n'hi havia un gros esbart i no sentien una mosea. M'he mirada una bona estona aquella cambra grandiosa, i he dit: —*Bé, ara ja me'n poria anar;* pero no he mester que qualque *vel'lador* de per aquí m'haja *vel'lat*, i que si no deman cap llibre, no'm moga un entrevers. M'acost a un des bibliotecaris; i li deman, no *Paradise Lost*, sino una obra d'En Victor Hugo, d'abans de desbaratarse. Sa llista des llibres que hi ha an aqueixa gran biblioteca, umpl uns 800 toms. Aquell bibliotecari m'ha donat un d'aquells toms perque cercàs s'obra aquella, la cere, la trop, i li dic: —*Aquesta.* Se'n va, deixantme en porret, i jo allà dret, espera qui espera. Me cans d'esperar de dret, i me sec a una cadira d'un tros enfora. Ab això s'arramba un senyor an aquell tom de llista, i el me tanca. Jo m'hi acost, i torn cercar s'obra d'En Victor Hugo. A la fi, torna es bibliotecari, li mostr altra volta s'obra, i me fa seure a una cadira i devant un escriptori, i me diu: —*No vos mogueu d'aquí, i vos duran es llibre.* Està qui està, i es llibre no compareixia. Des cap de temps passa un i deixa un llibret a s'escriptori veynat. ¡Ben alerta que hi som anat a mirar-lo! Des cap d'una estona es qui seya devant dit escriptori, me demana: —*Es per vos aqueix llibre?* —*No, que jo sapia!* li contest. Aquell agafa es llibre i el du no sé aont. Ab això es llibre d'En Victor Hugo no venia ni senyes. Veient tal enderivell, he dit: —*Me fas trossos des llibre i des bibliotecari.* Me som aixicat, i me'n som anat *tris-tras-tris-tras* cap a defora, pensa qui pensa ab sa gran veritat que inclou s'adagi castellà: —*En todas partes cuecen habas y en mi casa a calderadas.* No es duptós que s'administración inglesa es una gran administració; pero ab tot i ab això té ses seues deficiències. Si això m'hagués succeït dins una biblioteca espanyola, m'hauria ocorregut tot d'una: —*¡Coses d'Espanya!* ¡*Desgavells de sa administració espanyola!* Perque m'ha succeït a Londres, e-hu he volgut contar pedres menudes per conhort d'ets espanyols de bona part i per ensenyansa de molts de primisules que's creuen que dins Espanya totes ses coses van malament i que fora d'Espanya totes van bé. Si, també a Londres e-hi ha punts escapats i deficiències.

Fins demà si Deu ho vol i Maria.

Dia 29 de matx

Cap a Cantorberi. Uu poc d'istoria

Avuy he pres el tren a les nou i vint cap a s'antiga ciutat de Cantorberi; aont som arribats a les onze. Cantorberi es una ciutat famosa dins s'istoria des Catolicisme d'Inglaterra, ja que en va esser es centre i es pern desde's primers sigles. Aquí va alsar sa seua seu bisbal St. Agustí, que St. Gregori el Gran envià ab un estol de monjos benedictins; aquí se congria sa famosa abadia benedictina d'ont sortiren bisbes tan eminents com Lanfranc i St. Anselm, i d'aquí fou Bisbe es famosissim Tomás Becket, conegut baix des nom de St. Tomas de Cantorberi, que primer just era diaca i canceller d'Inglaterra i Ministre del rey Enric II, qui va esser causa de que'l fessen bisbe de Cantorberi, qu'era la Seu Primada d'Inglaterra, això es, sa primera de totes, i per lo meteix el Bisbe de Cantorberi, era es primer de tots es Bisbes d'aquella nació. Aqueix jove diaca s'era demostrat un gran defensor des drets de la Corona, i el Rey influïnt per que el fessen Bisbe de Cantorbe-

ri, confiava de que per via des seu Canciller poria fer trucs i baldufes dins l'Esglesia d'Inglaterra, cosa de que eren molt afectats es Reys d'aquella nació. De manera que lo que va fer es gran malfactor del rey Enric VIII de declararse cap de l'Esglesia d'Inglaterra, tenia es seus antecessors dins s'istoria des seus antecessors. Molts des seus antecessors e-hi volien fer de Caps de l'Esglesia, un d'ells N'Enric II; pero no tengueren pit per declararse tals formalment, com s'atansà a declarars'hi N'Enric VIII.

Idò el rey Enric II se pensava que's seu Canciller, Tomás Becket, una volta Bisbe de Cantorberi, seria tan bon defensor de lo qu'ell considerava drets de la Corona, com s'hi era demostrat abans d'esser Bisbe; pero es contes li sortiren errats, perque En Becket, desde's moment que fou Bisbe mudá de vert en blau. Si fins llavó, com a Ministre o Canciller del Rey era estat es gran defensor des drets del Rey, desde aquell moment se posá a esserho des drets i de sa dignitat de l'Esglesia. I al punt ja varen esser a bous ab el Rey. Tots es seus parents e-hi anaren a dir que allargás es coll a ses pretencions del Rey sobre diferents esglesies; pero es nou Bisbe de Cantorberi se servá fort, sostenint a tota ultransa es drets de l'Esglesia, demunt la qual el Rey no tenia cap veu. El Rey era molt violent, i se posá fet una furia contra es seu antic Canciller i Ministre, de qui no esperava que may li fés es per-que. Ses coses arribaren a tal estrem, que'l Bisbe de Cantorberi hagué de sortir d'Inglaterra. El Papa, naturalment li feya costat, i des cap de temps se conseguí que'l Rey abanís la partida, i St. Tomás pogué tornar a Cantorberi; pero aviat el Rey torná a tenir ses seues pretencions en coses esglesiaístiques, ane que St. Tomás s'hagué d'oposar per cumplir com a Primat de l'Esglesia d'Inglaterra; i el Rey e-hu va prendre tant tort, que va esclamar devant una partida de cavallers de sa seua Cort: —*¡I no n'hi haurá cap de tots aqueys an-e qui jo don pa, que m'alliber d'aquest homo?* —Aquelles paraules tan criminals no caygueren en-terra: quatre d'aquells cavallers s'espitxen a Cantorberi; s'afiquen dins la Seu mentres el Bisbe ab sos monjos cantaven vespres an el chor, que sentint es crits qu'aquells feyen, dient: *¡Aont es aquest traydor an el Rey?* *¡Que surta!* *¡que surta!* —sortiren a veure qu'era. Aquells quatre facinerosos envesten el Bisbe ab ses seues espases, i allà espasades i espasades, i ab una li obriren sa closca des cap i li feren botir es cervell demunt es trispol de la Seu. Fugen més que depressa; s'escampa sa noticia, i tota Inglaterra s'aborroná d'horror i d'indignació. El Rey va veure quina l'havia feta, i qu'ell era sa causa d'aquella mort. Se'n va a l'acte a Cantorberi, i se planta demunt sa tomba del Bisbe mort plorant a la descosida; i allà plora qui plora demanant perdó des pecat tan gros qu'havia comés, confessantse culpable de tot, oferintse a donar totes ses satisfaccions que pertocassen. L'Esglesia, en vista des seu gros penediment, el perdoná; es sepulcre del Bisbe mort va esser gloriós desde es primer mement, obrantshí molts de miracles, acudinthi milenars i milenars de pelegrins a rendirli homenatge i a demanarli favors del cel. Lanfranc ja havia feta una Seu a Cantorberi molt més gran que sa que hi trobá; St. Anselm encara la reformá i millorá, resultant una magnífica esglesia románica, de tres naus, creuer sensa cúpula i nau absidal ab capelles, i devall tota la Seu una cripta, qu'era una preciositat. Ab sa mort des gran bisbe Tomás Be-

cket, que's seu cos sant comensá a cridar tants de milenars de pelegrins, va esser precis engrandir aquella Seu, i an es sigle XV li afegiren tres naus i un creuer ab cúpula quadrada, ogival de tercera época, i així va tenir més de 150 metres de llarg; i es cos des sant Bisbe el pasaren a sa *Capella de la Trinidad*, que era sa des fondo de s'abside, pujanthi per una escalonada, que's pelegrins muntaven de genoyons. Aquella capella estava massella de presentayes i de joyes d'or i plata i pedres precioses a carretades.

Pero pujá en mal hora an es trono d'Inglaterra aquell mal homo de N'Enric VIII, que comensá bé, i acabá tan malament. Abans de beureli es seny aquella gran desvergonyida de N'Ayna Boleyn, ell aná a visitar es sepulcre del gran bisbe mártir de Cantorberi, devers l'any 1520 com un bon feel cristiá; pero devers l'any 1538, que ja anava desbaratat de tot, i perque el Papa no'l volgué descasar de sa seua lilegitima muller Na Catalina d'Aragó per casarse ab aquella Boleyn, negá s'obediencia an el Papa i se declará cap de l'Esglesia d'Inglaterra; —idò llavó li pegá sa mosca contra St. Tomás de Cantorberi, perque no havia volgut subjectarse an es seu antecessor Enric II en ses coses de l'Esglesia; i se passá p'es cap de fern'hi una de grossa. ¿Sabeu quina? Fa fer un escrit de citació contra Tomás Becket, bisbe per temps de Cantorberi, acusantlo de *traydor i contumax*, i citantlo a compareixer dins 30 dies devant es tribunal reyal a respondre des càrrecs que hi havia contra ell. Aquell escrit d'acusació i citació el fa du el Rey demunt es sepulcre de St. Tomás. Passaren es trenta dies de sa cita, St. Tomás no compareix, i N'Enric VIII veu sa seua causa i el condemna per *traydor i contumax*, i mana despuyar es seu sepulcre i arreconar es seu cos prohibint rendirli eulte i fent esborrar es seu nom de tots es llibres i de totes ses inscripcions que hi hagués. I així se va fer; i se conta que se'n dugueren trenta carretades de joyes que hi havia an es sepulcre. Ets heretges anglicans, es sogueus de N'Enric VIII quedaren amos i senyors de sa gran Seu de Cantorberi, i encarara hu son desgraciadament.

Arrip a Cantorberi

Som arribat a Cantorberi devers les onze i quart, lletgint p'es camí una Guia de tal ciutat, comprada a s'Estació de Londres, escrita d'un protestant, aont he trobada descrita aqueixa atrocitat d'aquell rey facineros. Me'n som anat tot dret a la Seu, i l'he poguda veure ab tot es meu espay; pero, creysme, m'ha servit més de disgust que de gust. Tot es temps que hi som estat he passada pena de recordar totes aquelles coses des martiri de St. Tomás, de sa seuvatjada de N'Enric VIII, de que's protestants hagen de posseir una Seu com aquesta tau catòlica i romana per tota sa seua tradició i istoria. Com es cult protestant es tan fret i tan magre i no solen tenir més qu'un altar, tot lo més dos, per gran que sia l'esglesia, llevaren tots ets altars que hi havia a ses naus laterals noves i es de totes ses capelles de ses naus véyes, aont no més romanen tombes de prínceps, bisbes i altra gent grossa; pero ¡ay! en loc he poguda afinar sa tomba gloriosa de Sant Tomás, des gran bisbe Becket, qu'era sa més venerada de totes. Sa cripta, qu'es grandiosa i veneranda, tan baixa, ab fileres i fileres de columnes gruixades i pilars robustissims i arcades redones solemniales, també está tota despujada. Només serveix per mostrarla an es viatgers.

Se conserva es punt aont es quatre cavallers d'Enric II assassinaren i martirisaren aquell gran bisbe: devo-

ra es portal d'entrada, qu'ara serveix de pas per anar an es claustre que encara se conserva de s'antiga abadia, ogival, molt tudat pes temps. A un des costats e-hi ha sa *Sala Capitular*, ab un padris per tot lo redó per seurehi es monjos i a s'enfront sa cadira de l'abat: fa uns grans finestrals ab vidres de colors, i sa volta es de pont, apuntada, no voltes en creu. Per aquells contorns encara romanen cossos d'edifici de s'antiga abadia, utilitats per altres coses. A sa fatxada de la Seu, aixó es, ses tres naus que hi afegiren an es sigle XV, e-hi ha dos campaners, que los restauren. Es portal principal es a un costat, i té una decoració molt garrida, ab una vintena de figures de sants, restaurades també. Sss voltes de la Seu véya son ogivals, perque sa tregina da que hi havia abans se va fer malbé. Aquelles voltes e-hi son una nota discordant.

Una visita

Ja s'era fet tart, i me'n som anat a dinar, llavó a veure el Rt. Power, un sacerdot que sa senyora d'allá ont estic m'havia donada una carta per ell, Rector de l'esglesia catòlica de aquí. Es una persona amabilíssima, hem conversat una bona estona. Es un d'ets inglesos que he entesos més; no li perdía casi ap paraula. El pobre ja es vey, i estava an es llit perque té tóms de cap si s'aixeca: ara sa llengua si que la té ben bona. M'ha dit que a Cantorberi només e-hi ha uns 500 catòlics, junt ab una esglesia, que després he vista, i es ben polida, encara que menuda; i que només son dos sacerdots: ell, que ja está *retirat*, i un *Regent*, i que es Jesuïtes allá devora tenen tres cases: un *Col·legi*, un *Noviciat* i una *Casa de 3.ª Provació*, pero que casi tots son Pares francesos, fuyts de França per mor de ses *lleys de persecució* qu'allá reynen.

Cap a Londres.—Consideracions

A les quatre i vint he pres es tren cap a Londres, i no'm poria treure des cap sa feta de N'Enric VIII contra St Tomás Cantorberi i contra tota sa constitució de l'Esglesia de Deu. ¡Mirau que'n va fer de mal! ¡Separar des Catolicisme una nació tan il·lustre com Inglaterra! ¡Tirar dins es cisme i s'heresia tantes i tantes de generacions d'inglesos, que fins a N'Enric VIII eren estats sempre tan bon catòlics! ¡Es cabey s'alsen des cap de pensar només ab sa responsabilitat que va contreure devant Deu aquell rey ab lo que va fer de separar Inglaterra des Catolicisme! ¡Com se degué presentá sa seua ánima devant es Tribunal de Deu! Sols es pensarhi aborróna. Lo terrible es que no tengué tota sa culpa ell. Si Inglaterra a-les-hores hagués estat bé respecte de práctica de sa fe catòlica, si no hi hagués hagut altre dolent que N'Enric VIII, si sa fe práctica des poble cristiá fos estada com es avuy, aquell rey no hauria pogut fer lo que va fer, no hi hauria hagut es cisme d'Inglaterra. An es sigle XVI ses coses estaven molt malament dins aquella cristiandat; es perns s'eren afuixats molt i tot anava com anava.

Així s'explica que's crit de rebel·lió de Luter trobás tant d'eco i qu'aquella espicalás un foc tan gros i tan ferrest dins dues terceres parts de la cristiandat. Si es pobles cristians haguessen estat llavó en materia de fe práctica com están avuy, En Luter i N'Enric VIII haurien fracassat i es tir les seria sortit pe' sa culassa. Grossa grossíssima, formidabilíssima es sa culpa d'aqueys dos grans malfactors de s'humanitat, pero no fone tota seua. N'hi va haver moltíssims d'altres, de petits i de grossos, sobre tot de grossos, que'n tengueren també molta de culpa: demunt tots cau sa responsabilitat d'aquell desastre horribilíssim des protestantisme i de s'anglicanisme, que tenen prop de qua-

tre sigles i que Deu sap fins quant durarán.

Ab aixó som arribats a Londres, i he pres redós a s'hostal. I fins demá demati, si Deu ho vol i Maria.

Dia 30 de matx

Despedida.—D. Eduart Toda

Avuy som anat a prendre comiat, a despedirme de ses persones de qui me som fet conegut: Sor Maria de la Bondat Divina, des Convent de ses Reparadores de Chiswick; del Rt. Fanning, Rector de la *Mare de Deu de les Victories*, aont he dita missa tots aqueys dies d'estada a Londres; i del Rt. P. Strassmaier, qu'he trobat tan xelest i delitós com sempre. Es cap vespre, he tenguda sa ditxa i sa bona sort de conèixer D. Eduart Toda, catalá, des cos diplomátic d'Espanya durant molts d'anys; que s'ha passada casi tota la vida a s'estranger (deu anys a Xina, quatre a Egipte, alguns a Alger, a Russia, a París, an ets Estats-Units, a altres bandes); arribá a parlar dotze lengos, perque duya sa curolla d'aprendre sa llengua des país aont feya de *Cònsul d'Espanya*, qu'aquest era es càrrec que desempenyava an aquelles nacions. Lluny de *descatalanisar* ab tants d'anys d'esser fora de sa seua terra, En Toda es un entusiasta de Catalunya i de la llengua catalana. Es un escriptor meritíssim: devers vint tóms ha publicats, molt d'ells de viatges i geografia i historia des païssos aont ha viscut, i tres d'ells dedicats an es *catalá d'Alguer* (Sardenya), que va esser es qu'il mos doná a conèixer primerament a Catalunya. Ara está emprat a una casa de comerç molt principal de Londres, i hi es molt apreciat. Jo vatyx anar a veure'l diumenge passat de capvespre a ca-seua, i no le hi vatyx trobar. Li deix una una targeta dientli aont estava jo i quant me'n aniria. Ahir rep carta d'ell que avuy vendria a cercarme per anar a dinar plegats i fer una conversada ben llarga. Jo només el coneixia de nom. Sa presenta, i a l'acte es estat com si fossen estats amics de tota la vida. Tot d'una m'ha mogut des *Diccionari*, per el qual s'interessa vivament, i n'hem conversat una bona estona.

La «Ciutat Blanca»

Me'n ha menat a *White City*, la *Ciutat Blanca*, un aplec d'edificis, tots blancs, qu'acaben de construir aquí per fer esposicions i divertiments. Es una cosa immensa de gran i d'espléndida, aont brilla s'ingeni polent d'ets arquitectes inglesos. Tots ets edificis son diferents, de formes molt elegants i rioleres, ab enflays de peres electriques que marquen tots es contorns i perfils d'ets edificis, i es vespres encenen tot alló, i sembla una ciutat encantada. No havia vist res tan fantástic may. Allá hi acudeix una gentada espantosa i e-hi toquen músiques, e-hi ha tota classe de passatemps, alguns molt estrambòtics, i magnífics *restaurants*. A un d'ells hem dinat ab En Toda, i després ab un automòvil m'ha tornat a sa casa allá ont estic. ¡Quina persona més agradable que resulta aqueix D. Eduart Toda!

Impressions sobre Londres

Ab En Toda hem parlat llargament sobre Londres. Fa nou anys que hi viu, i n'está encantat des caracter inglés. Ell, com vengué, també estava ab alló de que ets inglesos eren una gent gropelluda, repeleneja, mals d'anar entorn; pero aviat se va convèncer de qu'eren tot lo contrari. Diu que's primer any qu'un está a Londres s'hi troba a voltes mal-à-pler; es alló des noviciat. Ara tot d'una que s'hi abjova, que no está gayre a adjovars'hi, e-hi fa un bon estar gros.—Li vatyx dir que per lo qu'havia pogut observar aqueys setze dies que som estat a Londres, tenia s'impressió de que aquí hi havia més honestat de costums. Ell me digué que lo que hi

ha aquí es que es guarden més ses conveniencies, perque s'inglés es inimic de s'escándol. S'ingles farà gros, no hu farà a só de trompeta, sino recatadament, que de fiart defora no's conega res. Ab aixó es mal resulta més petit, perque no revest s'agravant de s'escándol. En Toda hu va dir que a Londres, ab tanta de generació com e-hi ha, més del doble que a París, per forsá hi ha d'haver i hi ha una gran corrupció de costums; pero aquí está molt més amagada i rentada que no a París, no surt tant part-defora, no ofèn tant es qui passen. Per aixó Londres té un aspecte

més morigerat i sever que no París, i sobre tot més casolá i naturalot, lo qual el fa més simpátic.

Sobre tot, s'es fet tart, i es hora de posar punt. Fins demá demati, si Deu ho vol i Maria.

¡Pero vos figurau que ab tantes de coses com vos he contat qu'he vistes a Londres, he vistes totes ses principals que hi ha que veure? No, germanets. N'he hagudes de deixar una partida per quant tornaré. ¡Vaja si hi tornaré a Londres, si Deu ho vol i Maria! ¡Massa ell m'ha agradat molt! ¡Bo estic jo per no tornarhi!

ANTONI M.ª ALCOVER, pre.

DE TOTES ERBES

ES PATRÓ PERE

(segueix)

Idó heu de creure i pensar i pensar i creure, que estant es Patró Pere vel·la qui vel·la aquella morta, cauen les dotze de la nit, i torna comparèixer sa serpetota ab sa floreta blanca ab sa boca, i enrevolta qui enrevolta sa caixa de sa morta; i, com passava per devant es Patró Pere, s'hi returava una mica mostrantli sa floreta. Sa vegada qui va fer tres, es Patró Pere se revest de coratge, pren de sa boca de sa serp sa floreta; i sa serp descomparégué a l'acte.

—Pero ¡qué demoni pot significar tot aixó? diu es Patró Pere. ¡Saps qu'aquesta floreta hauria de tenir qualche virtut grossa! Veyam ¡provenho!

Passa sa floreta per demunt sa cara de sa morta, i la hi torna passar.

Cop en sec nota que comensa a cobrar colors i colors. I ell passa qui passa aquella floreta per devant aquella cara.

—Que me'n direu? Ell al punt aquella morta obrí ets uys, i exhalá un ¡ay! ben fondo i esglayós.

—Sou vos jo germanet! va dir aquella dona, que m'heu tornada sa vida? ¡No es ver que hu sou vos?

—Jo, diu es Patró Pere, només vos he passada aqueixa floreta blanca per devant sa vostra cara. ¡No he fet res pús!

—¡O quina sort es estada sa meua! diu aquella dona. Jo ja havia badayat; i es dimonis ja me'n volien dur ab ells dins infern, que'l me tenia tan guanyat i re-de-guanyat ab tants de pecats com he comesos; pero llavó es venguda quantra-orde perque encara no era morta de tot. Ab aixó que m'heu fet i ab sos rosaris qu'heu passats per mi, m'heu fet alliberada de ses unglés de aquells llucífers, i m'heu fet cobrar! ¡Que Deu vos pac la caritat, germanet! ¡Que Deu la vos pac! ¡Jo vos promet recordarme de vos tota la vida! ¡Si! ¡no vuy fer, mentres visca, més que penitencia i més penitencia per que Deu me perdoni, i no haja d'anar a parar altra vegada dins ses unglés des dimonis, que, creysme, tenen molt mals arrambatges!

Es Patró Pere estava ab sos cabeys drets de tot alló que sentia. Se paupava p'es cos a veure si era un sómit o qué lo que li passava. Aquella dona s'aixecá de dins sa caixa, i p'es seus peus se'n aná a ca-seua, comensant a fer penitencia de bon de veres.

Es Patró Pere se'n va a se seua dona, i li conta es pas. Compongueren de no dir res a negú i guardar sa floreta blanca per un cas de casos.

Es Patró Pere dins un parey de dies emprèn un viatge ab sa seua barca, i deixa sa Patrona Magdalena an aquella caseta que havia comprada, i li comana que no se fassa ab negú, just ab sa criada.

Sa barca saupá ancores i estengué veles, i de d'allá mar endins; i sa Patrona Magdalena aficada dins aquella caseta just ab sa criada, sensa ferse ab negú; just sortia per anar a missa.

I heu de creure i pensar i pensar i creure qu' aquella gran pòlissa des Patró Rafel, no sabent aont pegarla, va dir:

—¡Xe! me fer an es Patró Pere, qui no ha volgut que li menás pus sa seua barca! ¡Jo n'hi he de fer una, que s'hi posará sa má! ¡Li he de saupar sa dona!

Pensa qui pensa:—*¿Com m'ho faré? com no m'ho faré?*—, li va venir una idea del dimoni. Sabé que sa Patrona Magdalena només sortia de ca-seua per anar a missa i que no s'admetia ab negú; i que fa ell? S'entressent de s'hora qu'ella anava a missa, i se posa ell també a anarhi. Aixó que's gran polisardo molts de diumenges i festes *la salava*, no s'hi acostava per res a l'esglesia. I es polisardo se posava allá on sa Patrona Magdalena el pogués veure; i allá se treya un gran rosari, i ¡venguen uns *pare-nostros* i unes *ave-maries* com es puny!

Es primers dies no va fer de toparse, a sa sortida, ab sa Patrona Magdalena, per no entrecuytarse massa. Des cap de quatre o cinc dies, se posa a sortir de l'esglesia com vey que sa Patrona Magdalena sortia. S'hi acostava, l'escometia, li demanava si tenia noves des Patró Pere, li deya que li agradava tant i tant anar a missa perque ja no hi havia res més avengut que comanarnos a Deu es quatre dies que tenim de vida.

Sa Patrona Magdalena trobava que's Patró Rafel parlava bé, i que, com feya alló d'anar a missa i passar tant el Rosari, per forsá havia d'esser un bon homo; i n'estava prou contenta pe' s'amistat que vey que tenien aquell homo i es seu homo.

Des cap d'un parey de dies es Patró Rafel ja comensá a dir a sa Patrona Magdalena, s'estona que conversava ab ella a sa sortida de l'esglesia, que li volia mostrar sa barca que menava, qu'era una barca tan polida, que li havia de fer es favor d'anarla a veure, i per aquí l'haurás.

Tant l'arribá a pregar i tant li va fer sa grémola, que sa Patrona Magdalena, no sospitant mal negú, consent a anar a veure sa barca des Patró Rafel. E-hi entra ab aquest, aquest se posa a mostrarli totes ses coses; la fa devallar devall cuberta per mostrarlehi tot. Mentres tant es mariners, que ja estaven prevenguts que, es dia que hi entrás ab una dona així i així, havien de saupar ancores a l'acte, a fi de que, quant aquella dona s'entemés, ja fossen mar endins,—saupen ancores, i ja son partits, i sabarca de d'allá cap a la mar gran.

—Que me'n direu? Ell quant sa Patrona Magdalena pujá demunt cuberta per anarse'n a ca-seua, se troba que ja son ben lluny de sa vorera, i que se'n van mar endins a tota vela.

Ara figurauvos quin esglay no se n'havia de dur aquella doneta! Li agafa un tremolor per tot el cos, s'hagué d'asseure, i asseguda, li vé baticor, i tors es coll, com a morta! Com va cobrar, i se torná veure dins aquella barca, no feya sino plorar, i no hi havia qui l'aconsolés. I ¡qui l'havia de consolar? Sa pòlissa des Patró Rafel?

I heu de creure i pensar i pensar i creure que des cap de dies, sa barca des Patró Pere, que ja tornava des viatge, passa ben aprop de sa des Patró Rafel; i hi hagué un diantre d'al·lot de barca des Patró Pere qu'afina dins sa barca des Patró Rafel sa Patrona Magdalena, per alló que solen dir: ¡Guardauvos d'us petits, que tot e-hu veuen!

—¡Jés! diu ell. ¡Vetallá sa Patrona Magdalena! ¡Sa nostra Patrona!

Ets altres mariners el senten, i diuen:

—¡Hala tros d'animal! ¡No dignes arriesses!

—¡Vos dic, respón ell, qu' he vista sa nostra Patrona dins sa barca des Patró Rafel!

—¡No pot ser! diuen es mariners. Com ell s'agontava fort a qu' havia vista sa Patrona Magdalena, i es mariners no hu porien creure en via ninguna, fins li arribaren a fer ofertes de tirar-lo a la mar si tornava dir alló.

Ab aixó es Patró Pere se 'n tem, i crida s'al'lot d'amagat, i li diu:

—Parlem clars! ¿Dius tu qu' has vista sa Patrona Magdalena dins sa barca des Patró Rafel?

—Si que le hi he vista! diu s'al'lotó.

—Mira, diu es Patró Pere, qu' aixó son coses massa series! Mira que, si no dius ver, com aviat e-hu sabrem, en arribar an es port i desembarcar, sabrás qué cosa es dir mentides.

—Vos dic, Patró, diu s'al'lot de barca, que no dic cap mentida, i qu'es ben ver ben ver qu' he vista sa Patrona Magdalena dins sa barca des Patró Rafel.

Es Patró Pere va veure que aquell al'lot no deya mentides; i se posá l'home, com poreu pensar, molt capficat i sense delit per res.

Arriben an es port, desembarquen, es Patró Pere se'n va a ca-seua, i me troba sa criada tota desconsolada, dientli:

—Va tants de dies que sa Patrona Magdalena ha desaparegut, i no 'n sabem mé ni perdiu. Tal dia se'n aná a missa, com de costum; pero no torná. Jo me'n vatax a l'esglesia, i no le hi tropi; tresc per tota la ciutat, demana qui demana d'ella, i res; a la fi un home me va dir que l'havia vista parlar ab so Patró Rafel sortint de l'esglesia; i un altre va dir que'ls havia vists tots dos anarse'n cap an es moll. Ja no vatax porer aclarir res pus; i aquí me teniu com poreu pensar. Jo n'estic com una beneyta, perque vos assegura que lo que 's diu ella era una bona dona, que no s'admetia ab negú, que només sortia per anar a l'esglesia. ¡Vaja! no hi puc donar volta qu'ella de son beneplacit s'en sia anada ab so Patró Rafel! ¡Es segur que 's Patró Rafel la dugué enganada! ¡Massa el coneix tot-hom an es Patró Rafel!

Es Patró Pere com senti tot aquell sementer, se pensava esclatá de pena i de rabia. D'una banda e-hu creya que 's Patró Rafel hauria enganada sa mesquina de sa Patrona Magdalena; pero d'altra banda pensava i deya:

—¿I si es qu'ella ha tenguda una mala hora, i hi ha consentit?

Aqueys duptesli feyen bobins es cor.

I que fa ella? Comana an es mariners que no 's moguen de sa barca, i a sa criada de sa casa qu'ell no torn; i se vest de mercader. ¡ja es partit a correr mon cerca qui cerca es Patró Rafel i sa Patrona Magdalena, ben resolt a cercarlos fins que 'ls hagués trobat, per aclarir com era que sa Patrona Magdalena se'n era anada ab so Patró Rafel, si enganada o si consentida.

Dissapte qui vé, si Deu ho vol i Maria, veurem lo que li va succeir.

(Seguirá)

Zürich (Suissa), 13 de juny, 912.

JORDI DES RECÓ

Desvergonya de s'«Obrer Balear»

Segueix aqueix paperot mentint de sa manera més descarada, acusant contra tota veritat, es Clero des sigles passats de tots es crims més horribles i més pores, sense presentar, com se suposa, cap prova de lo que diu, just p'es pler satànic de tirar senayades de llot i brutícia demunt s' Estat Sacerdotal, p'es gust diabòlic d'escupir gargays pestilencials a sa cara immaulada de la nostra Santa Mare l'Esglesia Católica. ¿Que li hem de dir an aqueix paperot desvergonyit, sino que ab tot aixó que diu que feyen es capellans altre temps, ment tan alt com es i no sap que's diu ni que's metjenca! Allá ont ell no presenta cap prova més que sa seua paraula, tantes vegades conuencuda de mentidera i falsa ¿que més li hem de dir ses persones decentes an aqueix escaravatot pudent, an aqueix escorpi verinós, que no's mereix més qu'una potada ademunt?

J ara escoltau

EN VERA-VEU

I

Ja hi anau errat, «Obrer Balear»!

Mos surt dissapte passat aquest paperot menja-capellans i fa dir a mestres catòlics,—no diu quins,—pensionats pes nostros municipis,—tampoc diu quins municipis son aqueys,—coses tan falses, tan inverossímils, que fa riure no-més pensar sa poca sindéresis que demostren tenir sempre es socialistes.

¿Fa demostrar an aqueys mestres,—naturalment, sa farsa l'han de fer mestres catòlics; perque si no, s'argument no valdria un gafet—, idó los fa demostrar am números que sa criminalitat a França devalla, disminueix qu'es un gust, qu'es una cosa admirable. ¡Tot degut a ses escoles laiques, ses escoles sense Deu, ses escoles inimigues de Deu! I no cregueu que s'hi posi per poc; ja que a tals mestres los fa dir mentides, les ne fa dir grosses. Per exemple: que de l'any 1904 a l'any 1905 es delictes d'al'lots de 38.835 devallen a 28.503. Es dir: ¡que l'any 1905 e hi va haver a França 10.232 delictes manco que l'any 1904!

Ah, idó? I aixó ja li basta a s'«Obrer Balear» per dir qu' ets espanyols no anirem be, niserembons ciutadans, si no obligam es governs a posar s'ensenyansa laica per tota Espanya ¡Ara li fan es manec! ¿O 's creya es paperot menja-capellans des socialistes que noltros havíem de creure, sense més ni pus, aquesta bajanada, com tantes altres? No, i no tan sols no les creym, sino que contra aqueys números, noltros n'oposam uns quants, trets tots de bones fonts, que les citarem. —cosa que no fa s'«Obrer Balear»—i desd'ara desafiam an es socialistes a que mos desfassen sa nostra raó i es nostros arguments.

Que lletjesquen es biduins socialistes:

1. May hi havia haguts tants de crims de nins. Prova: es Tribunals de França, l'any 1841, varen condemnar 13.000 joves. L'any 1906 en condemnaren 36.000.

2. May hi havia haguts tants de nins suicides. Prova: L'any 1856, a França, se suicidaren 5.000 joves. L'any 1904, casi el doble: 9.000.

3. May hi havia haguda tanta gent ignorant (analfabetisme). Prova: L'any 1882 a França hi havia un 14 per 100 que no sabien lletra. Idó, l'any 1900, casi doble, d'un 25 a 30 per 100.

4. May hi havia haguts tants de gastos d'ensenyansa. Prova: L'any 1872, s'ensenyansa pública costava a França 33.784.000 francs. L'any 1907, va costar a fi d'any 250.000.000 de francs. ¿Que hi bufes?

5. L'any 1831 França llevá a l'Esglesia tota intervenció en ses escoles. Idó be: desde 1831 fins a 1835 se cometen 113.000 crims. De 1836 a 1840 se'n cometen 144.000. De 1841 a 1845, 169 mil. De 1846 a 1850, 226.000. De 1851 a 1855, 280.000. ¿Ah idó? ¿No aumenta sa criminalitat, eh, socialistes de l'engan?

Es més. L'any 1856, una llei torna concedir a l'Esglesia s'intervenció en s'ensenyansa, i desseguida la criminalitat mancaba. De l'any 1856 a 1860 se registren 266.000 crims: 14.000 crims manco que dins es quinqueni anterior.

6. I ara passem a Italia, per un gust. I aquí, com a França, se vorá com ses escoles sense Deu fan criminals.

L'any 1890 es Tribunals de sa nació condemnaren 30.180 joves menors d'edat. Idó l'any 1908, ja en condemnaren 50.000 ¡Cinquant mil!

Vepam, idó; que venga aquí s'«Obrer Balear» a desmentirnos amb arguments raonables aqueys números presos de sa «Revista des francesos», *Revue pour les Français*, de 25 de Septembre de 1910. A veure si será capás de negar sa meteix evidéncia!

II

Becada de s'«Obrer Balear» amb aixó de ses eleccions de Bèlgica

¡Si que dorm es paperot socialista menja-capellans! Quant s'altre dissapte noltros ja donavem i comentavem sa derrota més humiliant que se'n han duyta es socialistes de Bèlgica, s'«Obrer Balear» encara s'estava am l'amor de les tres taronges, somiant una victoria sa més inaudita i encoratgedora per ells.

Mes sério qu'una patata mos deya qu'era «provable, qu' era futur es trionf de lliberals i socialistes» (units contra es catòlics), que «es baül mortuori el s'havia fet es meteix govern catòlics, perque era segur que l'enterrarien»... ¡I teniuho present; aixó hu deya dia 8 de juny, allá on ses eleccions varen esser dia 2 d'aqueix mes, allá on noltros es meteix dia 8 cantavem victoria demunt ells!

Si, «Obrer Balear»: es partit catòlic de Bèlgica, pot esser que fes es baül: empero lo gros, lo admirable, lo victoriós es estat que l'ha fet servir per enterrarvos a socialistes i lliberals plegats a tants de pams devall terra com vots de majoria ha tengut! ¡Ah idó?

I digaumos: així meteix es molt trist somiar pessetes i aixecarse am pelle- ringos i fent badays, eh?... Empero ara ja vos ha espasat es disgust, no es ver?

III

¿Vol dir vos pica, «Obrer Balear»?

Si; ¿vol dir vos pica qu' es catòlics vos fassem pessigoyes i posem en solfa ses vostres bajanades i barbari- dats?

Aixó es le que s'es mester..Deu fassa que veju lo errats qu'anau; Deu fassa que no'n fassu de més grosses, que ja basten ses que feys fins aquí; que, en veritat, no vos fan gens de favor; al contrari, vos posen en ridicol, vos desacrediten, vos fan molt de mal a voltros, a sa vostra honradesa, an es vostro Socialisme, an es vostro dret seny, si es qu'en tengueu.

A noltros, que mos tracteu d'ases i mos digueu ¡arri! ¿qué mos importa? Tres ciurells.

IV

S'única idea de s'«Obrer Balear»

¿Sabeu quina es? Idó posar mal vists capellans i monges; injuriarlos, umplirlos de mala fama am mentides descarades, an paraules desvergonyi- des. ¡Lo que fa tal paperot es calumniar es clero en general! Clar que no cita fets ni lloc ni persones ni any per no caure en cástic! Se'n gorderá prou! Pero, parlant en general? aixó sí; no fa ni farà altra cosa. Aquesta es i será sa seua arma, sa seua única arma. Fer qu'es poble odii, sense motiu, sense proves, sense fets a la vista, es capellans, aixó es lo que vol. Millorar sa situació económica d'ets obrers, per ell es lo de manco: procurarlos benestar i millores positives no li importa tant, ni de molt, com injuriar amb un desenfreiment may vist capellans i freres. ¡I clar, aquesta conducta no l'honra gens ni mica! ¿Qui anirá a creure mentides? ¿Qui aplaudirá injurias tan inmotivades?

V

S'Animalot Pudent

Com cada dissapte, i com es aques- ta i no altra sa seua feyna, segueix aquest paperot amollant gargays, im- prudéncies, brutors, indecencies, ani- malades, immoralitats a balquena. Lo meteix qu' aquells animals de quatre potons i morro llarc qui s'agraden de furgar i viure dins es fanc, fa cada dissapte aquesta fuya d'En Barrulet; donant un aufaus massa dolent de tot an es seus lectors molt d'ells tan benionis, que diuen que en tal paperot no hi veuen gens de mal, allá

on está farcit de malura i d'indecen- cia; donant un aufaus molt apropiat per bona part de gent afectada de lo vert i de lo que més s'hi arramba an es vert.

Perque, si tant voleu, vos direm qu'aixó de posarse allá on no li im- porta, i de fer es contes a dignissimes persones esglesíastiques, i de donar conseys i avisos a Srs. Rectors i Vi- caris sobre si fan o deixen de fer; si tant voleu, dic, vos respondrem que aixó es lo de manco; lo demés, lo més gros i deplorable, i més culpable i de més gravetat devant Deu i devant ets homos de seny, es que tal paperot s'umpli cada dissapte d'indecencies, de porqueries, d'immoralitats, més o manco desfressades per un llenguatge mitjanser; si es que tal llenguatge puga tapar tals brutors, perque ordi- nariament es es llenguatge més conegut i usat entre genteta de manigues amples i de pocs escrúpols.

En veritat, s'Animalot Pudent es de lo més dolent que's puga demanar.

VI

S'«Obrer Balear» parla d'En Lerroux

Diu s'in-defensor des socialistes:

«Molts de lerrouxistes diuen qu'ara han presa sa revenja de lo de Bilbao.

Es seu caporal (En Lerroux) aná an aquesta provincia (fué en esta provincia; ¡vaja un carruatje més estrany!) per prendre part a un mitin; amb aixó s'aplegaren un bon grapat de socialistes qui concixien En Lerroux, i com veren es santón en disposició de parlar, pujaren a sa tribuna per exigirlí contes estrets ¡sobre una suscripció pes vaguistes de Altos Hornos.

Per aixó, i res més que per aixó, no va parlar a Bilbao es revolucionari de l'engan.

Prendre aixó com-e pretexte per que don Melquiades Alvarez no predicás a Barcelona, es una ridícula massa ridícula.

Es que son coses que no-més fan En Lerroux i es seus sogueus.»

Conformes. Lo qu' estranyam es qu'es socialistes justament demanassen conte an En Lerroux d'una immo- ralitat que per pa i per sal cometen es socialistes. Perque, mirau que acu- sar a altres de mal us de dobbés allá on es socialistes: no dic del mon, sino d'Espanya no-més, no passen més ni setmana que no fassen evaporar can- tidats sense dir com ni com no, sense dir ase ni besti, ¡ja se'n diu esser xis- tós, sobiranament xistós... i contra- produent... i vergonyós! ¿Que no?

VII

Pinyes entre s'«Obrer Balear» i «El Rayo»

Qui es millor qu' *El Rayo* per refu- tar i pegar una morma an es farsants socialistes de s'«Obrer Balear» Nigú. Cabalment es un argument de doble forsa aquest: perque, si no-més fos nostro s'atac i sa refutació d'un arti- cle de s'«Obrer Balear», se diria que no val res per alló de que sería feta an parcialitat tal refutació nostra; pero no, es que sa tal refutació ve des so- cialistes meteixos, des sindicalistes de Palma, de quatre socialistes exaltats, qui professen sistemes, doctrines més radicals, si hi importa, que es socia- listes llisos i benionis de Mallorca qui tenen més llengo que bugaderes.

Escoltau, idó, una refutació que *El Rayo* de dissapte passat publica d'un article de s'«Obrer Balear» de dia 1 des corrent, titulat «Sindicalisme reformista i Sindicalisme revolucio- nari».

«Aquest article—diu *El Rayo*—a primera vista mos ha paregut una mica exagerat, empero quant l'hem profundisat, ja no hi ha haguda exageració, sino que tal article es una serie de desbarats.

«Sa nostra intenció quant comensarem a publicar aquest setmanari no era ni de molt alzar es fanc ni treure pedassos bruts; sa nostra intenció era ajudar sa causa obrera...

Primer desbarat

«Diu s'«Obrer» que noltros no volem que ses societats obreres tenguen caixes de resisténcia; i es ben ver. ¿Per qué les han mester?

No es estada una, son estades moltes ses sociadats que, a pesar de tenir ses arques plenes tot hu han perdit; podriem citar molts de casos, empero ab un no-més n'hi haurá prou.—Ses Trade-Unions d'Inglaterra tenien a ses caixes de resistencia 55 milions de pessetes: idó pperderen sa vaga! ¡i aixó que sa majoria eren socialistes catòlics (¡Uey!, Rayo, aixó es una mentida empeltada malament). Desde les hores es partit socialista de Londres se pot donar per fracassat ja, perque ara sa major part son sindicalistes.—Tampoc es bo que hi haja caixes de resistencia per sa raó senzilla de que quant e-hi ha dobbés dins elles, després desapareixen ets encarregats de tals caixes (¡Aquí, aquí gratehl!)

Segón desbarat

«Diu també que declaram ses vagues sense prepararles fiantmos de s'entusiasme d'ets obrers, proclamant es sabotaje, sa violenta i, amb últim terme, sa vaga general.»

«Idó sápigá s'Obrer qu'En Pau Iglesias, qui no es socialista, ha amenassat (dins es Parlament no-més—quin vin, ch?) am sa vaga general; sápigá qu'es socialistes francesos, a sa vaga de ferrocarrillers, usaren medis ben violents i cometeren actes de sabotaje; sápigá qu'amb aquesta darrera vaga des sabaters de Palma, sa comissió amenassá am sa vaga general; i si fossen estats sindicalistes aqueys, ¿amb-e quins medis haurien amenassat?

Tercer desbarat

«En quant an es trenca-vagues (desbaratadors), suposam que s'Obrer s'haurá errat, perque, si anásem a contar es vertaders trenca-vagues, veuriem que son es socialistes: posarem un parey de casos.

«A París, fa uns quatre anys que socialistes i anarquistes acordaren celebrar sa festa des 1.ª de matx. Una setmana abans es socialistes Jaurés, Junoy, Clemenceau, etc., anaven per fábriques i tallers aconseyant que no trebaysen en tal dia, i tan preparada trobaren la cosa que, dies abans (des 1.ª de matx), feyen saquex i movien un alguer tan ferest que no donaven temps a sa classe burgesa per sortir de París. Es prefecte de policia, quant vé que ses coses se posaven malament, entimá an es socialistes, qu'hem dit, que fessen d'apacivar ets esperits si no volien respondre ells am sa sena pell de lo que pogués succeir. Idó, no sabem com s'arreglaren: sa qüestió es que es dissapte de sa festa tant En Clemenceau com En Junoy, com En Jaurés, trescaren tot París, i a's dia signent tots anaren an es trebay, manco ets anarquistes, els quals, feels a sa paraula, no anaren an es trebay... Aqueix fracás se deu an es socialistes.

«Altres casos poriem citar; empero mos concretarem a Palma i veurem que sa vaga des calatravins, dirigida pes socialistes, va fracassá; i ara sa vaga des sabaters, dirigida també pes socialistes, si no va fracassá, ¿sabeu per que es estat? idó perque ja hi va néixer fracassada.

«I s'ha de tenir present qu'un des qui l'han feta fracassar es es retgidor socialista Sr. Roca i per afegitó caporal des Partit Socialista a Palma, perque aquest Sr. no solament ha estat esquiol, sino, lo qual es més gros, que ha esta s'ESQUIROL D'ETS ESQUIROLS, devent advertir ademés que essent ell des gremi (de s'ofici) no está associat (ah idó?). Total, i per acabar, hem vist que es trenca-vagues (rompe-huelgas) son des socialistes.»

Creim que am lo qu'hem dit, porá veure s'«Obrer Balear» qui son es que fan fracassar ses vagues. En tots es casos, observam que ells, ells directores o titulats caporals de sa classe obrera, en lloc d'ensenyarlos (an ets obrers) s'emancipació per ells meteixos, volen esser ells ets únics emancipadors; i segons ses seues idees i segons ses aspiracions que tenguin, així son ses vagues. Que an es caporals los convé que sa vaga sia pacífica, idó així se fa; que los convé p'ets seus fins politics que sia revolucionaria, idó es revolucionaria; amb una paraula, qu'ells arreglen ses vagues segons es seus capritxos i ambicions personals.»

Ara que s'Obrer Balear vegi d'espolsarse aquestes mosques, que piquen prou. ¡Com son molt veres aquestes acusacions!

VIII

Més sobre sa derrota des socialistes de Bèlgica

Torna sucra ets ays s'«Obrer Balear» de dissapte passat amb aixó de sa derrota d'es socialistes de Bèlgica: se veu que li sap molt de greu; se veu que tals eleccions los han feta sanc.—Diu qu'es catòlics, a pesar de tenir majoria, no representen es país. ¿Qui hu

dupta? Empero representen sa gran majoria, una majoria de més de 100 mil vots; representen sa part més sana de Bèlgica; representen totes ses dretes i bona part de ses esquerres, per que heu de sebre, socialistes de s'«Obrer Balear», que moltissims, a mils de liberals de més seny, qu'encara tenen es cap an es seu lloc, votaren es diputats catòlics, se feren por de voltros, vos abandonaren; que ben be veyen i saben que voltros duys es perill, sa destrucció de so propiedat, de sa familia, amb una paraula, de sa Societat.

Ademés ¡o malenat! ¡o mentider! ¡o farsant! Ara que veu ignominiosament derrotat, atribueix, tal derrota a sa «tradicció» des catòlics, a sa «inmoral», compra de vots, an es repartiment de doblers. O farsant! Si haguessen gonyades es socialistes ses eleccions, dirieu que les han gonyades legalment, sense taca, sense mangarrufes, honradament: si les haguessen gonyades, dirieu que se devia a sa unió compacta des socialistes, que se devia an es descreít complet des catòlics i a ses seues immoralitats Empero, ¡han perduts els pobres! i ¿qui pagarà es plats romputs? Nigú més qu'es catòlics; ells, uns inmoral; ells, uns compradors de vots; ells, uns traidors; ells, uns engañadors. Es per aixó també que s'«Obrer Balear» dona sa culpa des disturbis i perturbacions que hi ha hagudes a Bèlgica no a sa seua derrota, no a sa revenja qu'han presa irritats contra es catòlics, sino a sa victòria des catòlics, a sa victòria «per traició». ¡De qualque manera s'han de escusar aqueys malenats de socialistes devant es poble!

Ademés: s'admira es paperot socialista des Diputats socialistes qui han predicada calma i sanc freda i tranquilidat per evitar que hi hagués una Setmana tràgica de 1912, com sa de Barcelona l'any 1909 (qu'aixó era lo que volien fer). ¿I no sabeu per qué predicaren calma es qui abans havien predicada tempestat? Perque veyen, En Vandervelde i demès, que, una vegada derrotats no porien fer res, no porien moure un peu, que no porien fer Setmana tràgica; perque comprengueren que tant meteix no farien més que comprometre es partit definitivament, tirar-lo en terra, llevar-li a Bèlgica tota esperansa en el pervenir. Aixó meteix ja es una humiliació de ses més grosses; ¡aixó se diu fer menjar pòls a tot un partit! Perque ¡haver d'apar un incendi quant ja comensava a fer matx! ¡quina feyna més ingrata! Idó En Vandervelde i es seus haguereu de predicar paciència i resignació a turbes encalentides i engatades per sa visió d'una victòria segura; haguereu d'apacivar es socialistes engatats per sa promesa de redenció, de benestar, de govern, engatats per profecies qu'es'vien de cumplir dia 3, l'ondemá des dia de ses eleccions... ¡Quin desengany!

Finalment parla es paperot de lo que succeí a Liège, aon hi hagué un parey de morts i ferits. Es completament fals tot lo que diu, pero d'alló més descaradament fals: quant no tenguessem detalls concrets i directes, mos faria sospitar tal descarada falsestat lo derrer que diu per endavant, que «no será vera tota versió que per Mallorca se doni i no s'avenguijamb lo que s'«Obrer» conta». ¿De manera que ses civils feren foc sense motiu? ¡I no es motiu, «Obrer Balear», qu'es socialistes devant sa Casa-de-la-vila de Liège aturassen es tranvies, que fessen una barricada a sa plassa del Far am sos bancs, taules i taulons d'un ca-

fé de tal plassa, que desparassen es revolver ells, es socialistes, que rompesen es vidres i es mostradors des magatzems de Bon Marché, que robassen ses robes i objectes de tals mostradors, que tirassen projectils contra ses portes des Café Continental, que s'armassen de barres de ferro es qui no anaven armats, que ferissen a s'oficial Wauthir an es cap i a tres civils més, una d'aquestes a cops de revolver, i aixó no esmotiu suficient per manar que tals civils fessen foc, després de tals atropells i ferides?

I voltros qu'escriuiu s'història a l'enrevés?

¡Com es ver que viviu de l'engan, de la mentida, de sa farsa, de s'iniquitat! Si heu estat derrotats, sufriu, que no hi ha més remey.

Empero no digueu mentides, sino ¡mea culpa!

IX

¿Sabeu qué deya es caporal des Govern catòlic de Bèlgica?

Un parey de dies abans de ses eleccions, es caporal des Govern catòlic de Bèlgica, Mr. de Broqueville contestava an es socialistes diguent a un mitin:

«En materia d'ensenyansa hem observada sa més completa llibertat en favor des no-catòlics. Basta avuy que a una escola de 50 al·lots un d'ells només demani s'ensenyansa no-confessional per que ets altres 49 al·lots se vejín privats des benefici de s'ensenyansa catòlica dins s'escola.

«¡Aquí voreu fins aon arriba es nostro fanatisme i sectarisme!

«Sobre si hem fet o no hem fet, he de dir que quant pujarem an es poder, hi havia a Bèlgica es casi 16 per 100 de soldats qui no sabien de lletra. Idó l'any 1900 no-més n'hi havia es 6 i mitx per 100.

Durant es nostro govern sa proporció des qui saben més que lletgir i escriure ha arribat i passat des 66 per 100. ¡Es 66 per 100!

Quant pujarem an es poder, e-hi havia a Bèlgica 4.810 escoles de 1.ª ensenyansa; avuy n'hi ha 7.625. Ses classes subjectes a inspecció eren 8.798, i ets al·lots eren 324.867; avuy aquelles son 20.610 i aqueys 329.347.

I encara direu que es Govern catòlic es inimic de s'instrucció i que vol llevar a s'Estat es seu domini, sa seua acció demunt s'ensenyansa!»

Que meditin aqueys detalls es nostros socialistes caps-verjos.

X

¿Es govern catòlic de Bèlgica intolerant?—Una prova

Es socialistes sempre tracten es catòlics d'intolerants, d'intransigents; sobre tot ara, a Bèlgica, es socialistes d'allá los ne digueren an es catòlics moltes de gruixades sobre aquest punt, naturalment sense fets ni proves. Una de ses proves millors per demostrar lo errats i carronyes que son es socialistes es es fet de qu'es catòlics en 28 anys de govern may han donat cap lley d'escepció que perjudicás ets seus adversaris,—es dir cap lley que favorezca es catòlics per rebentar ets adversaris;—sempre han obrat amb sa major imparcialitat, seguint es camí de sa justícia i des be comú i de sa prosperidat des poble. Per aixó es que sa bandera alsada a ses derrerres eleccions i es programa que volen cumplir a sa próxima legislatura es el de la llibertat d'ensenyansa, declarat en els sigüents capítols que serán altres tantes lleys;

1.ª Instrucció obligatoria.

2.ª Prohibició an es pares de familia de posar a la feyna es seus fiys abans des 14 anys.

3.ª Establiment d'escoles aon no s'ensenyin més que oficis.

4.ª Aument de sou an es mestres, i

5.ª Subvencions pecuniaries a totes ses escoles, tant oficials com privades, en proporció an es número d'al·lots.

¿Serien capassos es socialistes de presentar un projecte més imparcial, que favorezqui tant a catòlics com a no catòlics? ¡Ca!

XI

Es llibres d'En Ferrer declarats dolents.

Els ha declarats dolents perjudicials an es nins de ses escoles sa Junta Provincial d'Instrucció Pública de Barcelona. Aquesta, amb una resolució molt important, ha conanat a ses escoles de primera ensenyansa que no comportin que, així com han tornats an ets hereus d'en Ferrer es llibres de s'Escola Moderna (d'en Ferrer, aquell fusellat Ferrer i Guardia), ara tornin alguns d'aqueys llibres a enverinar ses intel·ligències i ses consciències d'ets infants, contribuint amb aixó a sa destrucció de sa societat desde es seus primers anys, en lloc de prepararlos per esser útils a sa Patria, a sa Societat i a sa Familia.

Es llibres que tal Junta judica que han de fer molt de mal a ses escoles, son:

1. Cartilla Filològica.
2. Correspondencia Escolar (Carles Malato).
3. Quadern manuscrit, Colecció de pensaments antimilitaristes (Juan Grave).
4. Gramática Espanyola i Aritmética (Palaci).
5. Origen des Cristianisme (Ferrer Guardia).
6. Tema lliure (Juan Grave).
7. Ses Aventures de Nono (id.).
8. Resum d'Historia d'Espanya (Estébanez).
9. Leon Martin (Malato).
10. Cants de s'Escola Moderna.

Nostros no coneixem tals llibres; empero tenim per segur i per moltes raons respectable es criteri de sa Junta de Barcelona. Per aixó hu feym a sebre an es lectors: perque hu sápi-guen com los judiquen persones autorisades an es llibres d'En Ferrer, i perque vagin alerta, que no falten admiradors d'En Ferrer per Mallorca, qui no tenen més gloria que declarar-se deixebles d'En Ferrer i com si declaren, per exemple, es caporals d'es republicans de Sóller. Que parli es Mestre de s'escola des republicans d'allá, ell qui está p'en Ferrer, i l'alaba, i el glorifica, en public i en privat.

¡Deu s'en apiat d'es desgraciats admiradors i deixebles d'aquell fusellat Ferrer!

Vida socialista

Llista d'honor des socialistes

Orense i abril d'enguany.—Per haver fet desapareixer fondos de sa Societat a que perteneixia, sa Agrupació Socialista d'Orense acaba d'espulsar de ses seues files an En Marcial Pérez Freijado.

Am motiu d'aqueix acte tan hermós d'emancipació socialista, diuen que a sa festa des 1.er de matx, que va esser dimecres, se proposá an ets assistents s'afegir an ets Estatuts de ses Agrupacions des Partit un article que digués: que es seu objecte es agrupar en mans d'un ses cuotes de tots ets altres.

Al manco sa riquesa circula així.